

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Emmerlev

46

Højer

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Cl. E.*: Gamle lagttagelser om Folkeskellet mellem Dansk og Tysk.
2. *A. Mikkelsen*: Felsted Præstegaard gennem 150 Aar.
3. Arkivar *Johan Hvidtfeldt*, Aabenraa: Vider og Vedtægter fra Ubjærg og Bjærgemark.
4. Fra Stormfloden 1615.
5. Samleren.

Nr. 3. 14. Aarg.

1. Sept. 1937.

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Den Nordslesvigske Folkebank

Aktieselskab - Aabenraa - oprettet 1872

Aktiekapital Kr. 1.000.000,—.
Reserver ca. Kr. 500.000,—.

GRAM

KØLEANLÆG

for ethvert Formaal

Brødrene Gram ^{A/S}
VOJENS.

Køb dansk Arbejde!

Det danske Gødnings-Kompagni ^{A/S}

København

Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Vejle, Aarhus, Esbjerg, Sønderborg

Eldste og største
Gødningsforretning
i Danmark.

Eneste Fabrikant
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for

A/S Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik

Støt dansk Industri

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.

Frederiksgade 37-39. Telf. 59.

Odense.

Jernstøberier.

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,

Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

GraastenBank ^{A/S}

Kontortid 9—12 & 2—5

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101.

Kontortid: 10—1 og 2½—5½.

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjyds Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10—12 og 2—4.

VEJEN.

Strik og væv med

Sønderborg - Garn.

fra

^{A/S} Det Nordiske
Kamgarnspinderi,

SØNDERBORG

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1½ Million

Kuranstalten

Gl. Skovridergaard

Silkeborg - Tlf. 514 og 515

Overlæge V. STARCKE
træffes pers. Tlf. 514: 11-12.

Tlf. 156: 2-3.

Forlang Prospekt.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

AKTIESELSKABET

Svendborg

Øxenbjerg

Dampmølle

Svendborg.

Sønderjyds Teglindustri

Nordre Fasanvej 127

Telf. C. 4520 — Tage 1700 —

Tage 1717 — København N.

Facadesten, flammede Sten,

Tagsten, Drænrør

Alle Bygningsartikler.

Gamle Iagttagelser om Folkeskellet mellem Dansk og Tysk.

Ved Cl. E.

I »Schleswig-Holsteinische Blätter für Polizei und Kultur«, Aargang 1799, 2. Bind, har en unavngiven Forfatter meddelt sine iagttagelser af det paafaldende Folkeskel mellem Dansk og Tysk, der ligger ved den ældgamle Folkegrænse. Afhandlingen bringer ikke noget nyt, men Emnet er i Dag endnu mere aktuelt end for 140 Aar siden. Derfor meddeles disse »Bemærkninger om de forskellige Nationalejendommeligheder hos Danskerne og Tyskerne i Hertugdømmet Slesvig« her i uforkortet Oversættelse:

Som bekendt er den største Del af Hertugdømmet Slesvig beboet af to forskellige Folkeslag, Danskere og Tyskere. Den nære Forbindelse, der har været mellem dem fra ældgamle Tider, har bevirket, at de ligner hinanden meget; men man træffer endnu følgende Forskelle, om ikke i alle Tilfælde, saa dog med faa Undtagelser. Iøvrigt er det selvsagt, at der her kun tales om Folk paa Landet, fordi Bymennesker af begge Nationer allerede i lang Tid ikke har kunnet skelnes fra hverandre.

Før det første udgør det forskellige Sprog i dagligt Liv og Omgang den mest iøjnefaldende Forskel mellem dem. Det er imidlertid en Fejltagelse, naar man betragter Sproget som det sikreste Kendetegn. Dette er det ikke mere og bliver det stadig mindre, fordi det plattyske Sprog udbreder sig mere og mere blandt Danskerne, saa deres egentlige Modersmaal i nogle Egne snart vil være glemt. Det sidste er f. Eks. Tilfældet i den største Del af Angel og i nogle Byer mellem Husum og Slesvig. Den megen Omgang med Tyskere, særlig med de tysktalende Bymennesker, og den Iagttagelse, at det bliver lettere for Plattyskere end for Danskere at læse

og forstaa Skolesproget, kan vel antages at være Hovedaarsagerne til denne Fremtoning. Dog beholder Danskeren i Udtalemaaden af det Plattyske og ogsaa af det Højtyske noget Dansk, som man let kan kende ham paa.

Meget mærkeligere er for det andet Forskellene i Husenes Bygemaade. Tyskeren har aldrig en Skorsten paa sit Hus, Danskeren altid. For Danskeren vilde det være utaaleligt at undvære en Skorsten, Tyskeren holder den for overflødig og kun til Besvær. Tyskeren er fra lille af vant til den bestandige Røg; han finder den derfor absolut ikke ubekvem; Røgluften er tværtimod behagelig for ham, og den Smag, som Maden antager af Røgen, synes for ham at være det naturlige. Dertil kommer nogle Fordele, som denne Indretning fører med sig. Arnen staar som bekendt i den øverste Ende af den store Lo, som man finder i saadanne Huse. Over denne »Diele« ligger Kornet og Foderet paa Loftet, der sædvanlig har mange Sprækker og Aabninger, gennem hvilke Røgen kan trække. Træffer det sig nu, at Landmanden paa Grund af daarligt Vejr ikke kan faa sit Korn og Hø helt godt og tørt hjærget, saa kører han det ind uden Betænkelighed, fordi han af Erfaring ved, at Røgen og Varmen fra Arnen nok skal besørge Resten. Kvæget er saaledes vant til dette Foder, at det, naar det kommer til danske Egne, i de første Dage ikke vil æde af det ikke-røgede Hø.

Foruden denne Fordel, som rigtignok somme Tider kan være meget vigtig, har Ilden paa den aabne Lo en Bekvemmelighed, som rigtignok mere findes i Vane og Indbildning. Hos de tyske Bønder er det nemlig en Vane, at Familien efter fuldbragt Dagsværk, i Skumringen og ellers, naar Tiden tillader det, og Vejret hverken er for varmt eller for koldt, sætter sig omkring den luende Ild og saaledes tilbringer en Stund i hyggelig Samtale og Skæmt og med Rygning. Denne lille Fornøjelse, som de fleste skatter meget højt, kunde man ikke nyde i et snævert Køkken eller omkring en Arne under et Røgfang (Skorsten). Af disse Aarsager er den gamle Indretning Tyskeren saa kær, at han ikke ønsker at bytte den med en anden.

Det er ofte faldet mig ind: Hvorledes kunde Mennesker dog oprindeligt beslutte sig til altid at leve i Røg? Thi for den, der ikke er vant dertil, kan man næppe tænke sig noget mere utaaleligt. Det er sikkert, at vore Landsmænd heller ikke har besluttet sig dertil efter fornuftig Overvejelse. Gaar Oprindelsen maaske tilbage til de Tider, da de endnu levede i Huler og Hytter? Uden Ild i deres Boliger kunde de ikke holde det ud i det raa og kolde Klima, og de forstod dengang endnu ikke at bygge et

Røgfang (Skorsten), eller de var endnu for raa til at finde paa at skaffe Røgen en anden Udgang end Hyttens Dør. De var tvunget til at vænne sig til Røgen. Og da dette engang var sket, hvad skulde saa bringe dem paa den Tanke at bygge sig Skorstene, da de slet ikke følte Savnet af dem? Stor Velstand, Forfinelse og Luksus har først bevirket en Forandring i dette.

Danskerne derimod maa tidligt have haft Skorstene, omend-skønt man nu umuligt kan angive, hvorledes de oprindeligt er kommet til denne bedre Byggemaade.

Endnu vigtigere er Spørgsmaalet: Hvilken Indflydelse har Livet i saadanne Huse, som Tyskerne har, paa Menneskene.

Det kan dog ikke være ligegyldigt, om man den største Del af sit Liv lader sig røge eller ikke. Det forekommer mig, at Ansigtssfarven hos de fleste Tyskere er noget mørkere end hos Danskerne. Men hvilken Virkning Røgen har paa Sundheden, paa hele Legemets Konstitution, paa Temperamentet etc.? — dette, synes mig, vilde være et Emne, værd at undersøge for en dygtig Læge.

For det tredje er de to Nationer forskellige i Klædning. De almindelige Forskelle er rigtignok forsvundne som Følge af Modens Forandring; men den daglige Fodbeklædning er endnu helt forskellig. Danskerne bærer nemlig alle paa Søgnedage Træsko, Tyskerne Sko eller Støvler og i Huset ogsaa Træføfler.

Lædertøjet giver rigtignok en lettere og bekvemmere Fodbeklædning end Træskoene, men til Gengæld er sidstnævnte meget mere tørre, varmere og billigere, og derfor vil de ikke let komme af Brug hos Danskerne, som er vant dertil.

For det fjerde er deres Fester og Højtider ikke i alle Henseender de samme, selv om de ligner hinanden meget. Hvis man paa dette Punkt sammenlignede mere, end jeg har gjort og været i Stand til, vilde man sandsynligvis opdage flere almindelige Forskelle, end jeg kan nævne.

Tilbøjeligheden til at fejre Bryllup med en ret stor Fest har alle vore Landmænd fælles; men de afviger fra hinanden i den Maade, hvorpaa de ved disse Lejligheder beværter deres Gæster. Den danske Bonde giver, saavidt jeg ved, hvis han da ikke søger at efterligne By-menneskenes Luksus, tre Retter i følgende Orden: Først tykkogte gule Ærter med Fedt eller Smør midt i Fadet og dertil kold kogt Skinke; saa følger Okse- eller Hønsesuppe med Kødets bagefter, hvortil man sædvanligvis faar Peberrod eller kogte Svedsker; derefter følger som tredje Ret Risengrød, kogt i Mælk, med Mælk og Smør

til. Sjældent gives der i Stedet for Suppen Hvidkaal og endnu sjældnere Stokfisk.

Hos Tyskerne er Retterne anderledes, men som det forekommer mig, ikke saa regelbundne som hos Danskerne og heller ikke ens i de forskellige Egne. Sædvanligvis gives der fire Retter, deriblandt ogsaa som Regel Kødsuppe og tyk Ris. De to andre Retter er Kødretter, men ikke de samme i de forskellige Egne. Paa nogle Egne faar man f. Eks. stegt Gaas fyldt med Æbler og Blommer, paa andre Flæsk med Melklumper (Klöße) og Fedt dertil.

Drikkevarer og de øvrige Fornøjelser er i det store og hele ens.

For det femte bliver enkelte Arbejder udført forskelligt i de forskellige Egne; dog forekommer det mig, at der heri ikke hersker almindelige Forskelle. Det eneste, der fortjener at nævnes, er Tærskningen. Danskerne svinger nemlig Plejlen højre om og Tyskerne venstre om; det er blot paa Stapelholm og i enkelte tilgrænsende Egne, at man svinger Plejlen som Danskerne.

Dette er alle de almindelige Forskelle, som jeg kender. Jeg tror imidlertid, at man ved nøjagtigere Iagttagelse vilde opdage flere.

Jeg vil nu nævne, hvor Grænsen mellem de to Folk gaar. Grænsen betegnes af Slien og Landevejen fra Slesvig til Husum. Angel ved Slien er absolut dansk, og det samme gælder for alle Indbyggere nord for Vejen mellem de to nævnte Købstæder og for dem, der bor ved denne. De Folk, der bor nærmest syd for denne Vej, er ikke alle Tyskere, men for det meste en Blanding af de to Nationer. Dette gælder særlig for Byerne nærmest ved Slesvig: Husby, Schuby, Dannevirke etc. Nærmere hen imod Husum er aabenbart Friserne blandet med andre Indbyggere. Særlig er Ostenfeld Sogns Indbyggere højst sandsynligt næsten helt af frisisk Oprindelse. Hvorledes herefter Grænsen mellem Friserne og de andre to Nationer forløber længere vestpaa, formaar jeg ikke at sige.

At den nævnte Grænse mellem Danskerne og Tyskerne er rigtig, kan bevises ved Historien. Danevirke gik fra Sliens Indervig til Høllingsted, altsaa blot en Smule sydligere end Vejen fra Husum til Slesvig, og Danevirke og Slien dannede jo paa Kong Gudfreds Tid og længe efter Grænsen mellem Danmark og Tyskland.

J.

FELSTED GAMLE PRÆSTEGAARD

gennem 150 Aar.

Af Sognepræst
M. Mikkelsen

*»En grøn lille Sti og en Laage igennem et ældgammelt Dige,
Saa er du, Vandrer, stille traadt ind i Mindernes stille Rige!«*

Saaledes skriver Digteren Mads Nielsen om en gammel Præstegaard. Det passer ganske godt paa den i Felsted.

Efter at Sognedannelsen var sket i Middelalderen, fik Præsterne egne Boliger med tilliggende Jord, der tilhørte Kirken. De saaledes opstaaede Præstegaarde ligger endnu i det væsentlige paa deres Plads fra den ældste kristne Tid i vort Land. Det gælder da ogsaa om Felsted Præstegaard. Den er lagt ud som Kirkens Gaard og er blevet opretholdt gennem Tiderne, mens Bøndergaarde kunde deles og forsvinde. Hvilken Rolle den har spillet i Sognets Liv, ved vi ikke, men det er utvivlsomt, at der fra den er udgaaet Strømninger, der har faaet Betydning for Sognets Folk i aandelig, økonomisk og national Henseende.

Skiftende Tider gik hen over vort Sogn. Krigstid og Fredstid afløste hinanden. Konger, Hertuger og Herremænd foretog Deling og Omskiftning af Jorder og Gaarde. Men Præstegaarden blev bevaret. I Svenskekrigene 1643 og 1657—1660 er der plyndret i Sognet af baade Fjender og Venner. For Kirkens Vedkommende oplyser den gamle Regnskabsbog, at svenske Soldater slog tre Fag Vinduer ud. Det er utænkeligt, at Præstegaarden ikke skulde have lidt ilde i de Tider, men den blev dog holdt ved Magt, til Nicolai Meyland blev Sognepræst i 1767.

Der har gaaet Sagn om, at Præstegaarden er brændt, men Sognet var for fattigt til at genopføre den. Derfor maatte Præsten selv

lade bygge de Huse, han havde Brug for. Om det er rigtigt, faar staa hen, men langt tilbage i Tiden ejede Præsten alle Gaardens Bygninger, som han ved sin Tiltrædelse maatte købe af sin Formand. Med Ejendomsretten fulgte Vedligholdelsespligten, der i trange Tider føltes som en tung Byrde. Det var dog en Fordel, at der gennem flere Slægtled med Gaarden fulgte 8 »Jernkøer«, som vederlagsfrit skulde overlades Eftermanden.

Ogsaa Enkeboligen maatte købes. Den bestod af 6 Fag Hus i den østlige Ende af den søndre Længe, hvor senere Konfirmandstuen m. m. blev indrettet. Disse Fag blev ikke solgt til Eftermanden sammen med de øvrige Bygninger, men de benyttedes og vedligeholdtes af Præsteenken for hendes Livstid. Efter hendes Død skulde de for en rimelig Pris sælges til Sognepræsten. Til Enkeboligen hørte der et Stykke Havejord lige syd for Huset. Dette Enkesæde har ikke været meget benyttet. 1836 siges der, at der ikke har boet nogen Præstenke i Huset i over 100 Aar. Og siden har heller ingen gjort Brug af den gamle Rettighed.

Pastor Meylands første Tid her i Sognet var en Byggetid. Først opførtes Klokketaarnet ved Kirken 1769. Siden fulgte Kirkens Reparation i 1780, derefter Opførelsen af Enkesædet, »Mutters Hus«, og tilsidst Ombygningen af Præstegaardens Stuehus i 1787. Det var aabenbart en Opgangstid, da han begyndte, og han var færdig med Byggeriet, da de daarlige Tider satte ind som Følge af Krigen med England.

De Bygninger, som Pastor Meyland overtog, har ikke været særlig gode. 1776 blev de vurderede til Brandforsikring. Vurderingsmændene skriver, at han har maattet forny Dele deraf og iøvrigt forbedre dem meget. Hele Vurderingssummen blev 2231 Rdl. for ialt 75 Fag Hus. Gaarden maa dengang have været firelænget med Indkørsel paa det nuværende Sted. De to nuværende Udlænger er yngre end Stuehuset. Et Sted siges det, at de er fra henholdsvis 1830 og 1850. Tørveladen er fra 1875. Da faldt nemlig den gamle ned.

Stuehuset er altsaa fra 1787. Det bærer Aarstal og Pastor Meylands og Hustrus Navnetræk. Det er bygget efter en bestemt Grundplan, som ikke er ændret siden. Og det staar godt i Fod. Sylden er Granit, Murværket kompakt. Murstenene er kommet fra Omegnens Teglovne, og Træet er hentet fra Egnens Skove. Vinduerne har formentlig været mindre end de nuværende, forsynet med smaa Ruder og udvendige Skodder. Indgangsdøren med det lille slanke Kirke-taarn er bevaret paa sin Plads gennem alle de 150 Aar. Det maa siges, Præsten har bygget smukt og solidt.

Der er ikke sket store Forandringer. Udvendig er der flyttet en Dør og et Vindue. Indvendig er »Salen« bleven delt i to Stuer, og Mælkestue m. m. er lavet om. Desuden er Konfirmandstuen udvidet og forandret.

Nu er hele Gaarden fredet. Det vil sige, at den skal bevares i sin nuværende Skikkelse som en Slags Museumsgenstand. Fredlysningen er sket, efter at Gaarden ved Menighedsraadets Foranstaltning havde gennemgaaet en større Istandsættelse 1928 og 1930. Resultatet af de Bekostninger, der er gjort, er blevet, at den gamle Gaard nu som før kan danne den hyggelige Ramme om Præstens og hans Familys Liv.

Hvis man gør sig Umage derfor, kan der skrives et langt Kapitel om Gaardens Vandforsyning. Et Led deri er Indretningen af de tre Damme, og et andet Led er Gravning af en Række Brønde. En Tid købte Kirkeforstanderskabet Vand til Præstens Husholdning. Nu er der elektrisk Pumpe.

Pastor Meyland sørgede ogsaa for Haven. Han satte Stendiger omkring den og beplantede dem paa samme Maade, som han gjorde ved Markerne efter Udskiftningen. Det nuværende Anlæg skyldes sikkert Pastor Mørk-Hansen, i alle Tilfælde i det væsentlige.

Om Husets Beboere kan jeg meddele lidt, der mest er Udpluk af Optegnelser af Gaardejer Jørgen Iversen i Svejrup.

Der er først Bygherren, Nicolai Meyland, der var Sognepræst her i 48 Aar fra 1767. Han var Præstesøn fra Varnæs, hvor han var født 1739. Sin teologiske Uddannelse fik han i Jena, men tog Eksamen i København. Om hans kirkelige Standpunkt findes der ingen Vidnesbyrd, men han har sikkert været Rationalist. Det vil passe bedst med Tiden, da han levede, og med hans hele Virksomhed. Han døde i 1819 og blev begravet paa Felsted Kirkegaard, men ingen Gravsten viser os hans Hvilested. Han døde jo i en fattig Tid.

Hans Efterfølger var Lorenz Peter Hoeck fra 1816—1826. Han fik udvirket, at Præstegaarden blev Sognets Ejendom. I hans Tid afskaffedes en Offerskik ved Ligfærd, hvor der først uddeltes Kobberskillinger til Ligfølget. Naar de saa var ofret paa Alteret, samlede Degnen dem i en Pose og gemte dem til næste Ligfærd.

Efter ham fulgte Diedrich Jessen fra 1826—1845. Skønt mange Præster og Embedsmænd sluttede sig til den fremtrængende Slesvig-Holstenisme, blev han ved at være en loyal og kongetro Mand. I hans Embedstid skal den sydlige Udlænge være opført. Paa Kirkegaarden findes endnu det Jernkors, der har staaet paa hans Grav.

Med Bertel Petersen Godt fra Rinkenæs, som var Præst her i Aarene 1845—50, kommer vi ind i Tiden med den politiske Uro, der

mundede ud i Treaarskrigen. Hans Indblanding i Politik førte til, at Regeringen ønskede at flytte ham til Angel, men da han ikke vilde lade sig forflytte, blev han afskediget og søgte siden Embede i Westphalen. Under Krigen 1864 kom han tilbage som Generalsuperintendent. Han faar det Vidnesbyrd, at han ikke blot talte Dansk bedre, end Forgængerne havde gjort, men at han ogsaa elskede det danske Sprog.

Mourits Mørk-Hansen, der var Sognepræst her 1850—1864, var Præstesøn fra Vodbjerg i Jylland. Allerede da han kom hertil, havde han et kendt Navn. Han havde været Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Her blev han valgt til Præsternes Repræsentant i Stænderforsamlingen for Slesvig 1852—1864. En af hans Eftermænd giver ham det Vidnesbyrd, at han virkelig var Præst og havde gennem sin Præstevirksomhed sat Spor, der kendtes længe efter. Han fik afskaffet en rationalistisk Katekismus og et rationalistisk Tillæg til Salmebogen. Hans nationale og politiske Virksomhed havde skaffet ham Tyskernes Uvilje, saa han blev afsat i Sommeren 1864. Mens han ventede paa at faa Kald i Danmark, udgav han en Dagbog om Oplevelser under Krigen og en Aargang Prædikener, der er blevet brugt som Andagtsbog til de sidste Aar. Han døde 1895 og blev begravet paa Vonsild Kirkegaard.

De første Maaneder efter hans Afsked var F. C. Hansen konstitueret som Sognepræst, men sidst paa Aaret blev Claus Theodor Jensen valgt. Han var her indtil 1881, da han paa Grund af sin Indblanding i en Retssag om et Testamente søgte og fik Øsby Sognekald, hvor han kort efter døde. Han er den eneste Præst siden Reformationen, der er søgt herfra til et andet Embede. Felsted har altsaa været Endestationen for Præsterne her. Det gælder ogsaa de følgende.

Emil Christian Johannsen var her kun til 1883, da han døde af et Slagtilfælde. I hans Tid afløstes omtrent alle Sognets Realbyrder til Kirke, Præst og Degn ved Hjælp af Rentebanken i Stettin.

Hans Broder August Hinrich Johannsen var her til 1905. I hans Tid indførtes den endnu brugte Salmebog. Der siges om ham, at han var skattet for sin jævne, milde Forkyndelse af Evangeliet, men han var ingen Ven af Forsamlingsvæsenet og stod Indre Mission temmelig fjern. Han døde 1907 i Kiel.

Peter Petersen Hoeck kom 1905 hertil fra Kværs, og efter hans Afskedigelse i 1924 blev jeg i Begyndelsen af 1925 kaldet hertil. Jeg er altsaa den attende Præst siden Reformationen. Med Hensyn til den Tid, jeg skal være her, kan jeg skrive, som en Præst i Torning skrev i Embedsbogen: Gud ved hvor længe!

Vider og Vedtægter fra Ubjærg og Bjærgemark.

Da landboreformerne satte ind i sidste halvdel af det 18. aarhundrede, skete med udskiftningen og udflytningen en af de største forandringer i vort lands historie. Man plejer at sætte aarene 1536 og 1660 — reformationens og enevældens indførelse — som de store Mærkeaar i dansk historie. Landboreformernes betydning har dog utvivlsomt været mere dybtgaaende og deres virkninger mere langt-rækkende. Med dem gik middelalderen under, og den ny tids Danmark blev til. Det aarhundredgamle fællesskab — som ikke blot var økonomisk, men ogsaa kulturelt — forsvandt, og først et aarhundrede senere lykkedes det gennem andelsbevægelsen at skabe et nyt fællesskab om end af en ganske anden art.

Fællesskabet medførte naturligvis, at hver landsby maatte have sine regler, hvorefter arbejdet udførtes, og det daglige liv levedes. Disse love — almindeligvis kaldt vider og vedtægter eller vilkaar — nedskreves og skulde i nyere tid vistnok altid bekræftes af myndighederne. De gir et værdifuldt kildemateriale til forstaaelse af datidens landsbysamfund, og en stor del af dem er blevet udgivet af danske og nordslesvigske historikere. Vigtigst er Bjerge og Søgaards udgave, der bærer titlen: »Vider og Vedtægter«. ¹⁾

I det følgende gengives i dansk oversættelse tre vider fra Ubjærg sogn; den ældste er fra 1634, den næste fra 1696, mens den yngste er fra 1715. De fleste afsnit i den sidste er dog identisk med de tilsvarende i viden fra 1696, kun enkelte nye bestemmelser er kommet til. Kun disse vil blive gengivet i det følgende. Alle de tre vider er paa tysk, den ældste paa plattysk, de to yngste paa højtysk. ²⁾

Viden fra 1634.

Jeg Frederik Bendtsen, ³⁾ herredsfoged, Laurents Hollm og Peter Ludichsen, sandemænd i Tunder herred, kundgør og bekender her-

---

¹⁾ Ialt er der udkommet fire bind, det sidste er udgivet af August F. Schmidt, som ogsaa forbereder en fortsættelse. Jvnfr. iøvrigt: Sønderjydske Aarbøger 1935, 274 ff.

²⁾ Viderne findes alle i Ubjærg præstearkiv i Landsarkivet i Aabenraa (pakken: H. 5. 1634—1715 Vilkaarsbreve og lignende). De to yngste er kopier, men den ældste et originalt tingsvidne, forsejlet af herredsfogden og de to sandemænd, der virkede som »forseglingmænd«.

³⁾ Alle personnavne og stednavne er gengivet uforandret.

med, at paa denne dato i aaret 1634 efter vor frelser Christi hellige fødsel paa mandagen den 10. marts fremkom for os og de menige tilstedeværende herredsfolk indenfor den hegnede rets fire tingstokke i det forskrevne herred den ærbare Jacob Feddersen i Ubarch med sine tilstedeværende naboer og konsortier sammesteds og lod i byens menige indbyggers navn og paa deres vegne offentligt oplæse denne oprettede vilkaar og gjorde overenskomst, som følger:

Vi menige indbyggere i byen Ubarch bekender og bevidner for os og vore arvinger og . . . .¹⁾, at vi for vor gensides nytte og fælles . . . .¹⁾ er blevet enige om og har forliget os om en nabovilkaar. Ved guddommelig forlening og med øvrighedens samtykke har vi enstemmigt besluttet os til at holde denne og skal altid være forpligtet dertil.²⁾

1. For det første, at enhver skal have sine lukker og diger, som er oprettet til beskyttelse af ager og eng, færdig 14 dage før Valborg (1. maj) og skal holde dem ved lige, under en bøde af 2 rigsdaler til fyrstelig naade, 1 daler til hr. amtmanden, 18 skilling til herredsfogden og en halv daler til byens grander, hvilken bøde hegnsmændene straks skal have magt og være forpligtet til at udpante for.

2. For det andet, at enhver 14 dage før Valborg skal holde sine heste paa sin egen jord uden skade for naboerne.

3. Ingen skal tøjre ko eller okser, svin eller faar i den almindelige kornvang og endnu mindre tillade andre at gøre det, under anførte bøde.

4. Og uden samtlige naboers bevilling skal ingen efter høsten græsse flere heste paa eftergrøden, end han har haft om sommeren, under anførte bøde.

5. Ligeledes skal ingen uden samtlige granders enstemmige overenskomst understaa sig i at oprette flere kaad eller antage flere inderster, end der er sket, alt under anførte bøde.

6. De gæs, som træffes i eng eller korn, skal markmanden have magt til at indtage, men dersom nogen understaar sig i at hindre ham deri eller forstyrre ham i hans arbejde, skal han være hjemfalden til anførte bøde.

7. Det skal være forbudt kaadnerne at slippe nogen faar, svin eller gæs ud paa gaden, understaar nogen sig deri uden samtlige naboers bevilling, skal hans dyr indtages af markmanden.

---

¹⁾ Der mangler her paa grund af fugtpletter lidt af teksten.

²⁾ Teksten lyder her: »Desulue ock allewege mittelst gottlicher vorlehninge, und der (ob)ericheit consent bestendich tho holden einhelllich beschleeten und vor(pli)chtet sin schoelen«. Affattelsen er uklar, men meningen maa være den, som er gengivet i oversættelsen.

8. Naar fremmede heste findes paa søndermarken, skal samtlige grander være forpligtet til at indtage disse; de, som vægrer sig herved, og som ikke vil gaa med straks, naar det er blevet dem meldt, skal have forbrudt en tønne øl til granderne, og de andre skal have magt til at pante for betalingen.

9. Og der skal aarlig være 2 hegnsmænd, som skal have flittigt opsyn med, at denne vilkaar bliver efterlevet paa alle punkter, og indføre de, der er ifaldet bøde, i registret, under vilkaars bøde.

10. Endelig skal ingen »opslaa« mere paa gadejorden, end han kan være berettiget til efter sit bols andel og uden underfundighed.

Paa dette æskede Jacob Feddersen for sig og sine konsortier et fuldkomment tingsvidne, hvilket er blevet ham undt af de otte efterskrevne herredsfolk ved navn Andres Tegelman, Matthis Nissen, Hans Jepsen i Abell, Nilss Andersen i Trowstede, Nis Jensen i Emmerschede, Peter Wendmoess i Twedt, Jens Andersen i Abell og Jens Matzen i Hummelhaue. Disse bevidnede, at alt var gaaet til paa forskrevne maade. Til stadfæstelse har vi, herredsfogden og sandemændene, bekræftet det med vore indsegl.

Sket dag og aar som ovenfor anført.

Viden fra 1696.

Kopi.

Efter at der en tid lang er blevet tilføjet os indbyggere i Uberg og Bierremarck stor og utaalelig skade af vores gæs, svin og faar paa korn, eng og fægang, saa er vi, for i fremtiden at forhindre og afvende saadant, enstemmigt blevet enige om og har vedtaget at:

1. Alle de, som vil have gæs der, skal være forpligtet til paa majdag at føre disse, unge saa vel som gamle, bort fra byen og ikke igen føre dem hjem, før alt korn lige til det sidste neg er indbragt, under en bøde paa en rigsdaler til byen.

2. For det andet skal enhver tidligt om foraret »pløkke«¹⁾ sine svin, for at de ingen skade skal gøre ved at gaa og rode. Hvem der nu forsømmer den dag, som ansættes hertil, skal udpantes af hegnsmandene for 4 skilling lybsk. Det samme skal ogsaa ske om sommeren, naar svinene bliver slaaet løs af tøjret.

3. For det tredje skal enhver være forpligtet til at forsyne sine svin med gode stærke tøj, naar dagen dertil er fastsat, og at holde dem deri, saa længe indtil alt korn er hjemført, under en bøde paa 8 skilling lybsk.

---

1) plöcken.

4. For det fjerde skal faarene tøjres i det mindste 4 dage før majdag, og ingen skal heller understaa sig i at slippe sine faar løs om eftermiddagen, men skal lade dem staa i tøjret, indtil de om aftenen bliver bragt ind, under en bøde af 8 skilling lybsk.

5. For det femte skal den, som lader sit kvæg eller sine heste gaa paa sin nabos jord, af hegnsmændene udpantes for 8 skilling lybsk, naar han een gang eller to gange er advaret af jordens ejer.

6. For det sjette skal det heller ikke være tilladt nogen at tøjre sine heste med føl paa agrene imellem kornet, og ifald saadant sker, skal den paagældende ikke alene erstatte skaden, men ogsaa hver gang have forbrudt en rigsdaler.

7. For det syvende skal lukkerne og digerne være i god udadledelig tilstand senest 8 dage efter, at der er saaet, og derefter om sommeren ulasteligt holdes ved magt, under en straf af en halv rigsdaler.

8. For det ottende skal det heller ikke være tilladt nogen at tøjre sine heste paa gaden, men saadant græs skal overlades til faar og svin. Hvis nu nogen skulde understaa sig i at gøre derimod, skal han af hegnsmændene udpantes for en mark.

9. For det niende: Hvis nogens heste eller kvæg paa marken eller hans faar og svin paa gaden river sig løs uden ejerens vidende og vilje, skal den, som maatte træffe paa saadant løstliggende tøj, enten lade det ligge paa stedet eller ogsaa opbyde det, for at det atter kan komme til den, det tilhører. Hvis nogen vilde fortie det, og det siden blev genkendt hos ham, skal han foruden at give tøjret tilbage ogsaa udpantes for en mark lybsk.

10. For det tiende, skal enhver sætte sine unge grise og lam i tøj, saa snart de løber ind i kornet, og de een gang eller to gange er blevet indtaget af markvogteren,¹⁾ og ejeren er blevet advaret. Hvem der ikke gør det, skal straks udpantes af hegnsmændene for 8 skilling lybsk.

11. For det elvte: Til gadestævnet maa husbonden ikke sende sine karle eller børn som stedfortræder, men han skal personligt give møde, og dette gælder ogsaa for de kaadnere og inderster, som har ko, svin eller faar. Den, der maatte vise sig genstridig heri og uden vægtige grunde holde sig derfra, skal straks udpantes af hegnsmændene for 8 skilling lybsk.

Begge hegnsmændene skal ogsaa være forpligtet til ikke paa nogen maade at se gennem fingre med dem, som paa ovennævnte punkter findes at være strafværdige, men skal uden persons anse-

---

1) Schütter.

else udpante for den ifaldne bøde, og handler de herimod, skal de selv være skyldige at erlægge en rigsdaler i bøde til den høje øvrighed og en halv tønde godt øl til byen. Men skulde der mod forventning findes nogen, som blev fundet strafværdig i ovennævnte punkter og ikke vilde lade sig udpante af hegnsmændene, men overfuser dem med skældsord og eder, saa skal han foruden den bøde, han iøvrigt er hjemfalden til, yderligere straffes med to rigsdaler i bøde til øvrigheden og med en halv tønde godt øl til byen.¹⁾

NB. Ved det 3., 4. og 5. punkt er det udtrykkeligt blevet aftalt, at hvad straffen angaar, skal denne kun forstaas paa denne maade, naar der ingen markvogter²⁾ er, men naar en saadan er blevet antaget og er til stede, har han ifølge gammel sæd og skik at tage sig deraf og indtage kvæget.

At disse bestemmelser altsaa enstemmigt er vedtaget af samtlige landsbyens folk, som endvidere har lovet at overholde dem, bevidnes hermed egenhændigt af enhver. Sket Uberg, den 1. maj 1696.

Johannes Wolff.³⁾ Jens Bossen Peter Bierremarck.
Jens Detlefsen. Niels Karstens. Tor dt Ebbssen. Fedder Lüdtzen.
Peter Dettlefsen. Jacob Jensen. Lorentz Stimmel.
Jacob Carstensen.

Viden fra 1715.

I viden fra 1715 findes, med undtagelse af paragraf 4, næsten ordret optaget de første 11 paragraffer af viden fra 1696. I paragraf 14 findes desuden bestemmelsen om straffen for dem, der modsætter sig udpantning. Endvidere findes der følgende nye paragraffer:

12. Enhver skal, naar tiden er ansat dertil, om foraaret holde sit kvæg og sine faar paa sin egen jord, ligeledes ogsaa om efteraaret, og ingen maa slaa flere heste, kvæg eller faar paa den fælles græsgang, end han er berettiget til efter demattal eller skær, og der er heller ingen, der skal være berettiget til at tøjre paa stubbe, undtagen hvad angaar den fælles græsgang, og hvad ansættes af hegnsfolkene, under en straf af $\frac{1}{2}$ tønde øl.

13. Man er blevet enige om, at der skal holdes en dygtig tyr eller bul saavel vinter som sommer, og at ethvert halvt bol skal holde

---

1) Den første del af denne bestemmelse er affattet meget uklart, men meningen maa være, som det her er gengivet, hvilket ogsaa fremgaar af den tilsvarende bestemmelse i viden fra 1715.

2) Feldthüter.

3) Johs. Detlevsen Wolf var præst i Ubjerg 1675—1700 (Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten, II, 383. — Sdj. Maan. X, S. 193 ff.).

denne hver sit aar paa sit eget, dog skal enhver betale deraf efter gammel brug. Ligeledes skal der om St. Peters dag (22. febr.) paa gade-forsamlingen indsættes og beskikkes nye hegnsfolk, men vores præst er fri herfor.

15. Hegnsfolkene skal være skyldige og forpligtede til at have god agt paa gadejorden, saa at der ikke tøjres flere faar, end der kan tilkomme bolet efter demattal eller skær. Enhver, der handler derimod, skal for hvert stykke være forpligtet til at erlægge en mark.

Til bekræftelse paa, at vi i alt vil efterleve og overholde ovennævnte punkter og vilkaar, har vi samtlige byens folk egenhændigt underskrevet dette og bedt herredsfogden medbekræfte det.

Uberg, den 12. juni 1715.

Til vidne: P. Simonsen Eyssbüll.¹⁾

Hans Hüdewatt, retsskriver, til bekræftelse.

Stemmer overens med originalen:

Christ. Jürgensen, skolemester i Tunder.

Originalen er hos Jeter Jacobssen.

Christ. Wegner.²⁾ Peter Jacobssen. Lorentz Stemmel.

Lüttcke Brodersens arvinger. Jacob Karstensen. Karsten Nielssen.

Tordt Ebssen. Peter Birremarck. Peter Detleffsen.

Salig Jens Bohsens arvinger.

Fra Stormfloden 1615.

I Aarsskriftet 1935—36 for Svendborg Amts historiske Samfund er der gengivet nogle Optegnelser fra Faaborg i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede. Det er Kapellanen i Faaborg Jørgen Hansen Nyborg, der har ført en Slags Aarvog i en trykt Bog, der nu findes i Det kongelige Bibliotek. Han skriver deri bl. a.:

»Den 30. Novemb. anno 1615 som vaar S. Andreae Afften er det Hertugdøm Slessvig oc Holsten ved Vesterhaff i de Egner, som kaldis Eidersted, Nordstrand, Frijsjer, Gudsgaw, Haarsbullhærit oc

1) Herredsfoged i Tønder og Højer herreder samt birkefoged i Højer birk 1713—1717. Han fødtes 1676 i Eisbøl og døbtes den 1. oktober i Gl. Haderslev. Han døde 1717 og blev den 10. juni begravet i Gl. Haderslev kirke, hvor ogsaa hans fader og farfader var begravet. Hans fader var Simon Hansen (død 1695, begravet den 12. marts i Gl. Haderslev), der fra 1677 var herredsfoged i Tyrstrup herred.

2) Christian Wegner var præst i Ubjærg 1701—37 (Arends: anf. værk II, 355. — Sønd. Maan. X, S. 194).

mange stedz flere (Verbet mangler: »blevet hjemsoøgt« eller lign.). Samme S. Andreae Aften som falt paa en Torsdag før den første Søndag i Advent hørte man sellsom Bulder i Lufften aff Torden oc Liunilld, Ilden falt mange steds ned aff de himmelske Skyer, laa lenge oc brende paa Jorden, for alle Meniskis Aasiun oc vor en forferdelig Storm aff Norduest. Alle Planeter vaare forsamlede in trigono igneo [d. e. i en Trekant af Ild]. Den første Decemb., som var Fredagen der effter ved 10 slætt stormede det saa hart, at Spidtzzen paa Kircken i den Stad Tiunder bleste aff. 2 Timmer der effter brød Haffuit paa Deget, huor met Landet oc Haffuit er befestiget oc Floden er komen offuer Landet, att mange tusinde Mennisker drucknede, med Huse, Gods oc Quæget med alt dett, som Liff haffde, flød bort i det vildene Haff, inthet Menniske kunde giøre det andet Bistand. Børnene fands dødt ved Moderens Bryst oc somme hengte Fader oc Moder om Halsen døde tilsammen. Somme hafde Faderen om Skeggit oc dreffue saa til sammen med hinanden til Landet. Ved mange 100 ja ved 1000 tillige. Rickelsbye Sogne Kircke sanck ned i Haffsens Diub.«

~ SAMLEREN ~

Gamle Høstskikke.

I Artiklen om Høstskikke af Hans Ellekilde i »Sønderj. Maanedsskr.« Nr. 12 staar Side 236, 3. Stykke en Opfordring til at meddele nærmere herom fra det vestlige Sønderjylland. Jeg meddeler hermed, hvad jeg kan huske fra Løgumklostereggen.

Om det sidste Neg husker jeg ikke noget, derimod blev der strøget for Kaalen, naar Høstfolkene havde op-høstet (det vil sige afmejet). Der blev strøget kraftigt, saa Madmode-ren kunde høre det. Vilde hun saa bjerge Kaalen, kom hun straks ud og

bød Folkene ind til en Skænk. Var hun ikke hurtig nok i Vendingen, kunde der godt gaa et Par Kaaltoppe.

Var man lidt sent paa Vej med Høsten, kunde der godt en Morgen tidlig staa en »Fissemænd« i hans endnu ikke mejede Korn eller i Skokken, eller ogsaa stod han opstillet i Ladeporten eller Stalddøren. Det var et almindeligt Fugleskræmsel udklædt som Høstkarl.

Den, der først fik aftærsket, fik travlt med at sende en Fluesmækker til den Nabo, der ikke var færdig. Man tog f. Eks. en dødt Mus, et Stykke

Flæskesvær (til at smøre Plejlen med), en Stykke Øl til Plejlkappen (hvis den skulde gaa i Stykker) og en lille Krukke eller et Glas (med en Dram til en Hjertestyrkning) og medfølgende Brev. Alt sammenbundet i et Knippe. Det skulde helst kastes ind i Loen til Tærskerne, hvorefter Vedkommende hurtigst forsvandt, da han ellers kunde risikere at blive fanget og dukket i Vandtrugget m. m.

C. H. Friis.

Hensat Brand.

Ved Paul Buckas Gaard i Hajstrup stod et Træ, som ikke maatte fældes. Skete det, vilde Gaarden brænde.

Træet fældedes — og Gaarden brændte.

*

I Stoltelund var der et Træ, som ikke maatte fældes, da Gaarden saa vilde brænde. Til sidst blev Træet saa elendigt, at man maatte binde det sammen med Lænker, for at det ikke skulde falde.

Meddeleren har set dette for ca. 50 Aar siden.

Meddelt af C. Nissen ved
M. P. Ejerslev.

Tørke og Regn.

Tørken —
gir ingen Ørken;
men Vandfløj (Vandflod) —
kan lægg' e Land øj.

Jacob Lorenzen sen.
ved Overgendarm Petersen, Sæd.

Høsten i Grumtofte (Angel) o. 1900.

Den, som binder det sidste Neg, skal være færdig med dette og have Riven paa Skulderen, før Huggeren er færdig med at stryge Leen efter det sidste Hug. Naar hun det, er Huggeren »Fokfatter«, naar hun det ikke, er hun »Fokmutter«.

Fokken pyntes og bæres hjem af Fokfatter henholdsvis Fokmutter. Vedkommende bliver drillt og gør et syndigt Vrøvl. Det ender jo med, at han (hun) er nødt til at bære Fokken og dermed Navnet.

Hjemme paa Trappen staar Bonden og hans Kone og tager mod Høstfolkene; hun med Kager, han med Snaps.

Ved M. P. Ejerslev.

Ubjærg Præstegaard.

KAMPMANN & HERSKIND ^{A|S}

Vestergade 2 - København

Kul og Cokes Import

TELEFON

2628

VEJLE STØBEGODS

C. M. Hess' Fabrikker A/S

Alfred Benzon

København

C. 194

Halmtorvet 29.

Gymnastikhøjskolen.

(Fra 1. April 1927 anerkendt og optaget paa Højskoleloven).

Plan med Oplysninger om Skolearbejdet og om Understøttelse gennem Amterne eller Elevforeningen „O. D.“ ved

NIELS BUKH,
Ollerup.

Ja - men

Jemas

Kaffe

smager bedst

Fraktions- og egne moderne Blandere
Carl Schepers Kæmpe Fabrik 1922
Egen Import

Askov Sløjdskele

Vejen St. Telf. 17 Askov.
Skolen for Overgangsalderen.
Amtsunderst. skal søges inden 1. Juli.
Statsunderstøtt. søges indtil 15. Nov.
Skema og Skoleplan sendes frit.

Kristine og Anders Nielsen

Hotel ALSSUND

SØNDERBORG

Telefon 70 og 352

vis a vis Slot - Park - Strand

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S

Aabenraa

Trælast - Bygningsartikler
Støbegods

Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Ladelund Landbrugs- og Mælkerskele,

Brørup St.

5 Mdrs. Landbrugskursus Nov.-Marts
9 — do. Novbr.-Juli
8 — Mælkerkursus Sept.-April
Uddannelse af Kontrolassistenter.

J. C. Overgaard.

Benyt

Mommark Færgen

Den korteste, smukkeste og billigste
Forbindelse til og fra Sønderjylland
og det sydlige Udland.

Telf. Over Tandslet 7824
Telf. Faaborg 11

Smith & Co. ^{A|S}

Cykler og Cykledele

en gros

ODENSE

Dansk Andels Ægexport

Vestervoldgade 7 & 9

Telf. 2126 - 11126 - København

Forlang altid
NYLAGTE **ÆG**

stemplet med D. A. Æ.-Mærke.

Folkebanken for Als og Sundeved A/S

Kontortid: 9—1, 3—5

SØNDERBORG

Sparekassen for Haderslev Bys Omegn

Kontortid:

9—12, 2—4. Lørdag 9—1.

HADERSLEV

Silkeborg Husboldningsskele

Statsanerkendt m. Barneplejeafd.

Moderne Skole, smukt beliggende. Alm.
og elektr. Køkken, Centralvarme, Bad.
5 Mdrs. Kursus beg. 4. Maj. Maanedskursus
i Barnepleje alene afholdes i
April. Progr. sendes. SYNNOVE LUND

Støt de

sønderjydske

Indsamlinger

Snoghøj Gymnastik- højskele Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Willemoesgade 3
Telf. 11414-12114

A/S

ALLIANCE

Elektr. Anlæg
NEON Anlæg

*Den sjællandske
Bondestands Sparekasse*

.RAPID™

SPAR TID — BRUG RAPID

Opnaar efter 2 Døgn Hærdning
samme Styrke som almindelig
Portland-Cement efter 6 Døgn.

DANSK CEMENT CENTRAL

BelleVue Standhotel
Klampenborg
Telf. Ordrup 2500

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa
„Sønderjyds Maanedsskrift“
Kr. 6.00 aarlig.

Pension Gøtzsche

Hvile- og Rekreationshjem

Skovvangen 28 - Ordrup

Telf. Ordrup 2361.

Adda

Korsetterne er landskendte

Enefabrikation:

Fredericia Korsetfabrik.

Skal man til og fra

Sønderjylland

benytter man

Sydfyenske Jernbaner

Aktieselskabet

**Hagen &
Sievertsen**

ODENSE

Start Dagen med

Abild Most

Eneforhandling ved

A. W. Kirkebye

Det kgl. oktr. alm.
Brandassurance-
Compagni

Stiftet 1798

— tegner
alle Arter
af Skades-
forsikring

Hovedkontor:

Højbroplads 10
København K
Telf. Cent. 447

Aktieselskabet

Hans Pedersen & Co.

Grundlagt 1836

Østergade 16

København

Import af Kul og Koks

Telefon Central 735